

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра економіки, права та управління бізнесом

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Економіка, планування та управління бізнесом»

**на тему: «Державна підтримка розвитку малого підприємництва в регіоні
(на прикладі Одеської області)»**

Виконавець:

студентка ЦЗФН
Черноусова Яна Едуардівна

_____
/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., доцент
Сментина Наталія Валентинівна

_____
/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Кризові явища в Україні спонукають до пошуку шляхів підвищення ефективності функціонування економіки через використання різноманітних форм господарювання. Одна з таких форм – мале підприємництво, бо саме воно є важливим системоутворюючим елементом функціонування будь-якої господарської системи.

В економіці розвинених країн завдяки малим та середнім формам господарювання (більше 90 % всіх підприємств) забезпечується близько 30-70 % валового внутрішнього продукту (ВВП). Так, наприклад, у Великобританії МСБ охоплює 96 % підприємств країни і виробляє 30% ВВП; в Японії 80 % працездатного населення зайняте у сфері дрібних та середніх підприємств; в Італії ця частка становить 99 %. Таким чином, у розвинених країнах малі та середні підприємства давно стали ключовою і невід’ємною частиною системи ринкового господарювання.

В рейтингу Doing Business за сприятливістю ділового середовища Україна посіла у 2016 році 81 місце. Це свідчить про те, що хоча процеси становлення малого бізнесу в Україні розпочалися з початком незалежності, його функціонування та забезпечення розвитку перебуває в незадовільному стані, а це врешті-решт є результатом невваженої і необґрунтованої державної регуляторної політики у сфері малого бізнесу. Низка чинників перешкоджає розвитку вітчизняних суб’єктів малого підприємництва. Сучасний стан малого підприємництва свідчить про те, що подальший його розвиток без активного втручання держави може призвести до згортання економіки з відповідним посиленням соціальної напруги. Тому особливої актуальності набуває дослідження особливостей державної підтримки розвитку малого підприємництва.

Проблеми функціонування малого підприємництва були і залишаються об’єктом досліджень багатьох науковців. Цим питанням присвятили праці такі провідні українські науковці: В. Боронос, Л. Буряк, З. Варналій, О. Ватаманюк, Л. Воротіна, С. Дрига, В. Збарський, Є. Іонін, О. Квасовський, Д. Книш, О. Ковалюк, М. Крупка, О. Кундицький, Р. Ларіна, С. Лобозинська, В. Ляшенко, І. Михасюк, З. Патора-Висоцька, В. Плиса, Ж. Поплавська, С. Реверчук, А. Хоронжий, М. Хурса та ін.

Мета – дослідження теоретико-методологічних засад державної регуляторної підтримки у сфері малого підприємництва в Україні та розробка пропозицій щодо її вдосконалення.

Завдання дослідження:

- дослідити сутність та роль малого підприємництва в національній економіці;
- розглянути принципи, напрями та інституційне забезпечення державної регуляторної політики у сфері малого підприємництва;
- охарактеризувати напрями та засоби державної підтримки суб’єктів малого та середнього бізнесу;
- проаналізувати сучасний стан розвитку малого підприємництва в Україні;

- надати оцінку основних тенденцій розвитку малого підприємництва в Одеській області;
- проаналізувати особливості державної регуляторної політики та основні перешкоди для розвитку малого підприємництва в Україні;
- запропонувати заходи з удосконалення державної регуляторної політики в Україні;
- визначити основні стратегічні завдання з підтримки розвитку малого підприємництва в Одеській області.

Об'єкт дослідження – процес державної підтримки розвитку малого підприємництва в Україні та Одеській області.

Предмет дослідження – теоретичні засади та практичні аспекти формування та реалізації державної регуляторної політики у сфері малого підприємництва в Україні та Одеській області.

Методи дослідження. У роботі застосовано метод теоретичного узагальнення та синтезу – для дослідження теоретичних засад державної регуляторної політики у сфері малого підприємництва; метод статистичного та економічного аналізу – при аналізі особливостей формування та розвитку малого підприємництва в Україні та Одеській області; таблично-графічний метод – для наочної ілюстрації результатів кваліфікаційної роботи; метод логічного узагальнення – під час формування висновків.

Інформаційна база дослідження. У якості інформаційної бази дослідження слугували дані, надані Інститутом проблем ринку та економіко-екологічних досліджень Національної Академії наук України, нормативно-законодавчі документи, офіційні статистичні дані щодо розвитку малого підприємництва в Україні та Одеській області, інформація з Інтернет-джерел.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (50 найменувань) та 3 додатків. Загальний обсяг роботи становить 131 сторінка. Основний зміст викладено на 100 сторінках. Робота містить 6 таблиць та 19 рисунків.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра підготовлено 1 статтю: Черноусова Я. Е. Державна підтримка розвитку малого підприємництва / Я. Е. Черноусова // Розвиток економіки та планування бізнесу в сучасних умовах: проблеми та шляхи вирішення: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 14-15 вересня 2017 р.). – Одеса: Ротапринт, 2017. – С. 123-124.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні засади державної регуляторної політики у сфері малого підприємництва» розглянуто поняття малого підприємництва та його роль у національній економіці, визначено особливості державної регуляторної політики у сфері підприємництва та державної підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва.

У другому розділі «**Особливості формування та розвитку малого підприємництва в Україні та Одеській області**» сучасний стан розвитку малого підприємництва в Україні та Одеській області, дано оцінку державної регуляторної політики та основні перешкоди для розвитку малого підприємництва в Україні.

У третьому розділі «**Шляхи трансформації державної підтримки розвитку малого підприємництва в Україні**» запроновано шляхи вдосконалення інструментів реалізації державної регуляторної політики в Україні та сформульовано стратегічні завдання з підтримки розвитку малого підприємництва в Одеській області.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки, основні з яких такі.

1. Мале підприємництво є важливим структуроутворюючим елементом національної економіки з ринковим механізмом господарювання та одним із основних інструментів її розвитку. Мале підприємництво (малий бізнес) являє собою самостійну, на власний ризик та розсуд, інноваційно спрямовану діяльність громадян-підприємців (фізичних осіб-підприємців) та підприємств (юридичних осіб), яка провадиться з метою отримання прибутку та задоволення суспільних і особистих потреб. Стабільно функціонуючий сектор малого підприємництва спроможний зменшити негативний прояв кризових процесів на економіку країни. В той же час саме малий бізнес найбільше потерпає від кризи, що підтверджує необхідність виваженої державної політики його підтримки.

2. Комплекс різних організаційно-правових засобів, включаючи сприяння підприємству, планування, регулювання, поєднує в собі поняття державна регуляторна політика у сфері підприємництва. Проте державне регулювання підприємницької діяльності само по собі не є достатнім для створення сприятливого оточення підприємництва та потребує створення сприятливого макросередовища підприємницької діяльності, включаючи розвинуту інфраструктуру підтримки підприємництва, правові механізми стимулювання розвитку підприємницької діяльності та ефективної системи захисту прав і законних інтересів підприємців, а також суспільних і державних інтересів у сфері підприємництва.

3. Державна підтримка малого та середнього бізнесу являє собою сукупність дій збоку влади, які забезпечують розвиток та більш ефективне функціонування підприємницьких структур. прийняття державних програм розвитку підприємництва свідчить, що ця проблема набула значення державної ваги. Вирішення проблем розвитку підприємництва є домінуючим фактором економічного зростання як в регіонах, так і в державі в цілому.

4. Втрата позицій деякими великими підприємствами і відносно більш висока стійкість МСП в кризових умовах призвели до зростання частки МСП в Україні. В Україні на сектор МСП доводиться 81% всіх зайнятих працівників і 60,1% доданої вартості, що є більш високими показниками, ніж у Польщі і Німеччині. При цьому середні підприємства в Україні є пропорційно більшими, ніж в ЄС, і забезпечують 33% робочих місць, а також 43,4% доданої вартості. У той же час, малі підприємства

формують лише 16,7% доданої вартості та забезпечують робочими місцями 48% зайнятого населення.

5. Сектор підприємництва в Одеській області (як і в усій країні в цілому) – це, в основному, бізнес «заради виживання», бізнес фізичних осіб, зайнятих переважно в сфері торгівлі й наданні послуг. Такий стан справ певною мірою пояснюється цілою низкою серйозних прорахунків державної політики відносно малого підприємництва, які обумовлені, в першу чергу, неадекватними уявленнями про «керовану систему», внаслідок відсутності достовірної інформації щодо рівня розвитку підприємницького потенціалу, як в країні в цілому, так і на регіональному рівні. Бізнес потребує від влади пошуку нових збалансованих та виважених рішень з точки зору поєднання інтересів влади та бізнесу, які враховують поточну ситуацію та не створюють додаткового фіскального та регуляторного тиску, забезпечують здійснення необхідних реформ в Україні.

6. Державне регуляторна політика у сфері малого підприємництва в спрямована на вдосконалення та спрощення правового регулювання (дерегуляцію) господарських відносин, недопущенню прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів. Проте 73,2% керівників МСП не відчували жодного впливу дерегуляції на ведення власного бізнесу. Про погіршення умов діяльності повідомили 17,0% респондентів, тоді як про покращення – майже вдвічі менше – 9,8%. Залежно від сфери регулювання, від 40,0% до 77,2% опитаних повідомляють, що проходження регуляторних процедур створює певні проблеми для діяльності та зростання їхнього бізнесу. Найбільш проблемною сферою для середніх підприємств є регулювання землекористування, тоді як для малих та мікропідприємств – валютне регулювання. Результати аналізу діяльності МСП засвідчили, що бізнес-середовище потребує подальшого поліпшення. Тому уряд повинен продовжувати зусилля із впровадження реформ.

7. Оскільки МСП мають важливе соціальне та економічне значення, держава має розширити підтримку підприємницьких ініціатив шляхом створення сприятливих умов для розвитку бізнесу, збільшення поінформованості підприємців, сприяння доступу до фінансування тощо. Основою державної політики у сфері сприяння розвитку МСП мають бути принципи, які містяться в засадничому документі політики щодо МСП у ЄС – Small Business Act (SBA). Водночас, застосування цих принципів в Україні потребує їхньої адаптації до вітчизняних особливостей. Тому нами було визначено напрямки політики, які, з одного боку, відповідають принципам SBA, а з іншого – відповідають таким характеристикам: 1) враховують поточні потреби підприємств; 2) дозволяють зменшити структурні викривлення в секторі МСП; 3) враховують спроможність органів влади. Зокрема, враховуючи обмежені інституційні та фінансові можливості держави, важливу роль відведено бізнес-асоціаціям, які мають стати суб'єктом політики щодо МСП. Пропонується створити спеціальний уповноважений орган, який реалізовуватиме державну політику у сфері МСП, тоді як формування такої політики відводиться Міністерству економічного розвитку й торгівлі. Підкреслено також необхідність розвитку інфраструктури підтримки розвитку МСП як на національному, так і на регіональному рівнях.

8. Пріоритетного значення в Одеській області має отримати визначення

пріоритетів розвитку підприємництва в регіоні; створення сприятливого середовища для розвитку підприємництва; розробка регіональних програм розвитку підприємництва; створення «полісів росту»; розробка гнучкої системи застосування фінансових механізмів підтримки підприємництва; стимулювання малого підприємництва до розвитку інноваційної діяльності; запровадження механізму регіональних замовлень; створення мережі ринкової інфраструктури; організація інформаційно-консультативної підтримки; організація системи підготовки та перепідготовки підприємців і фахівців для сфери підприємництва. Відкритий відбір пріоритетів господарської діяльності, які мають високий трансформаційний потенціал для економіки, через проведення конкурсу інвестиційних проектів, врахування і використання місцевих переваг та мобілізація місцевих економічних гравців як основних суб'єктів економічних змін є відправними точками стабільного розвитку бізнесу, якісного життя та благополуччя мешканців Одещини.

АНОТАЦІЯ

Черноусова Яна Едуардівна, «Державна підтримка розвитку малого підприємництва в регіоні (на прикладі Одеської області)»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» за магістерською програмою професійного спрямування «Економіка, планування та управління бізнесом». - Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2018 рік

У роботі розглянуто теоретичні засади малого підприємництва та його роль у національній економіці; особливості державної регуляторної політики у сфері підприємництва та державної підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва. Проаналізовано сучасний стан розвитку малого підприємництва в Україні та Одеській області, охарактеризовано державну регуляторну політику та основні перешкоди для розвитку малого підприємництва в Україні. За результатами аналізу основних тенденцій розвитку малого підприємництва запропоновано шляхи вдосконалення інструментів реалізації державної регуляторної політики в Україні та сформульовано стратегічні завдання з підтримки розвитку малого підприємництва в Одеській області.

Ключові слова: мале підприємництво, державна регуляторна політика, державна підтримка, регуляторні перешкоди, регіон.

ANNOTATION

Chernousova Yana Eduardivna, «State support for small business development in the region (on the example of the Odessa region)»

Thesis for Master degree in specialty “Entrepreneurship, Trade and Stock Exchanges” under the program “Economics, Planning and Business Management”. – Odessa National University of Economics. – Odessa, 2018

The paper considers the theoretical basis of small business and its role in the national economy; features of the state regulatory policy in the field of entrepreneurship and state support to small and medium enterprises. The current state of small business development in Ukraine and the Odessa region was analyzed, the state regulatory policy and the main obstacles for the development of small entrepreneurship in Ukraine were described. According to the results of the analysis of the main tendencies of small business development, ways for improving the tools of

implementation of the state regulatory policy in Ukraine were proposed, and the strategic tasks for supporting small business development in the Odessa region were formulated.

Key words: small business, state regulatory policy, state support, regulatory barriers, region.